

Lehtinen. O. 315/30.11.1993

RISTIINA ASTUVANSALMI 25.-28.5.1992

Koekaivaus esihistoriallisen kalliomaalauksen vieressä

Leena Lehtinen
Savonlinnan maakuntamuseo

RISTIINA ASTUVANSALMI 25.-28.5.1992

Koekaivaus esihistoriallisen kalliomaalauksen vieressä.

Maanomistustiedot:

Kunta: Ristiina
Kylä: Toijala
Tila: Kukonmylly, RN:o 2:9
Tila numeroina: 696 461 0002 0009
(kunta, kylä, tila, talo)

Maanomistaja:

Tikka, Kirsti Linnea
Sinipiianpolku 8
02100 ESPOO

Kaivauspaikka:
PK 3141 08 HIMALANSAARI

Koordinaatit:

x 6815 28
y 3529 18
z 93-94

Tutkittu alue: 5 m²

Kaivausjohtaja ja piirtäjä:FK Leena Lehtinen

Kaivajat: 28.5.92 Maire Partti, Mari Karjalainen, Timo Sepänmaa. Tilapäisinä avustajina sukellusleirin osanottajat.

Kustannukset: Savonlinnan maakuntamuseo, kaivaus tehtiin maakuntamuseon virkatyönä

referaatti

RISTIINA ASTUVANSALMI 25.-28.5.1992

Koekaivaus esihistoriallisen kalliomaalauksen vieressä.

Kaivauspaikka:
PK 3141 08 HIMALANSAARI

Koordinaatit:
x 6815 28
y 3529 18
z 93-94

Tutkittu alue: 5 m²

Kaivausjohtaja ja piirtäjä:FK Leena Lehtinen

Kustannukset: Savonlinnan maakuntamuseo, kaivaus
tehtiin maakuntamuseon virkatyönä

Astuvansalmen kalliomaalauksen vieressä olevalla tasanteella tehty pieni koekaivaus, jonka yhteydessä tutkittiin myös maalaus­kallion päällä olevia kallionkoloja. Kaivauksen yhteydessä ei löydetty muinaisjään­nöksen viittaavia merkkejä, ainoastaan luonnon louhikoksi tulkittua kiveystä.

Sisälllys:

1. Johdanto
2. Tutkimuskohteet
3. Kaivaustekniikka
4. Maakerrokset, kaivaushavainnot ja niiden dokumentointi
5. Tulkinta

Liitteet:

Valokuvaluettelo ja pinnakkaisarkit mv-kuvista Savonlinnan museo
911:1-29

Ote peruskartasta 3141 08 HIMALANSAARI, mk 1:20 000

Tasokartta 1. tasosta, 1:20

Yleiskartta 1:200

Vaaituskartta 1:20 (pinta- ja pohjaluvut) *eimukana kertomuksessa
(6.9.2013 S.B.)*

1. Johdanto

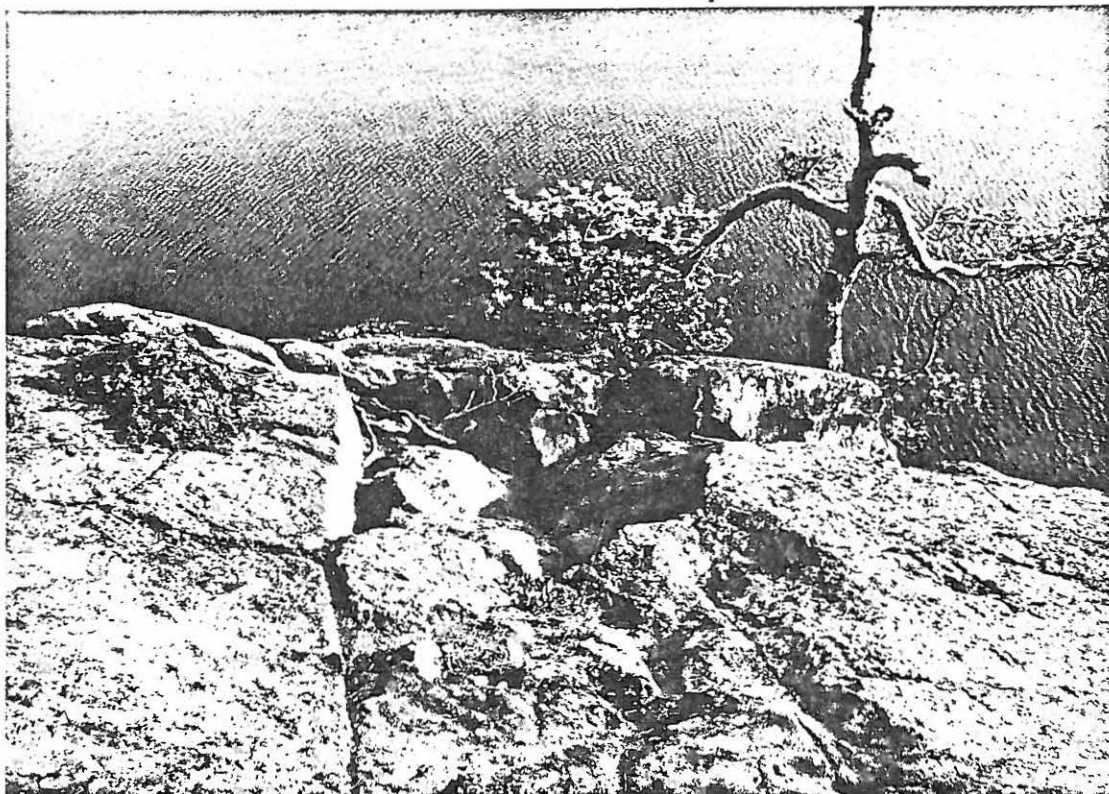
Ristiinan Astuvansalmi on Suomen suurin ja kuuluisin kalliomaalaus. Sen löysi vuonna 1968 FL Pekka Sarvas, joka myös johti samana vuonna maalauksen edustalla tehtyjä kaivauksia. Tästä kaivauksesta ei ole tehty raporttia mutta keväällä 1992 Sarvas ja kaivauksella mukana ollut intendentti Paula Purhonen museovirastosta kertoivat, että kaivaus oli kapea kaista juuri maalauksen edustalla, paikalla jossa nyt on puusta tehty kävelysilta. Näissä kaivauksissa löydettiin liuskeinen (KM 17636:1) ja kvartsinen tasakantainen (KM 17636:2) nuolenkärki.

Vuosina 1988, 1990. -91, -92 ja -93 Savonlinnan maakuntamuseo ja Saimaan Purjehdusmuseoyhdistys ovat järjestäneet maalauksen edustalla amanuenssi Juhani Grönhagenin johtamia sukellustutkimuksia, jossa ruuduittain on pumpattu järven pohjaliejuja ja tutkittu muutenkin järven pohjaa maalauksen edustalla. Näissä tutkimuksissa oli heinäkuuhun 1993 mennessä löydetty kolme ihmisen muotoista meripihkariipusta, joista yksi oli haljennut kahtia (ehjät KM 26331:1 ja 27146, lohjennut 26331:2) ja yksi mahdollisesti karhunpään muotoinen riipus (KM 27146) yksi 10 cm pitkä palanen peuran (Rangifer tarandus) sarvea (KM 26331:5), jossa on toisessa päässä työstön merkkejä (Grönhagen 1993) ja palanen todennäköisesti nisäkkään luuta (KM 26331:4) ja yksi hiekkakivistä tehty kiviesine (KM 26331:3).

Vuoden 1992 kaivaus maalauksen vieressä järjestettiin Savonlinnan maakuntamuseon toimesta samanaikaisesti maalauksen edustalla tehtyjen sukellustutkimusten kanssa. Sen tarkoituksena oli selvittää koetutkimuksen se, onko maalauksen ympäristössä asuinpaikkaa tai muuta muinaisjäännöstä. Kustannusarvion niukkuudesta johtuen kaivaus oli lähinnä pienialainen "koeraapaisu". Kaivaustyön teki pääasiassa allekirjoittanut yksin, välillä työssä oli apuna sukellusleirin osanottajia ja viimeisenä työpäivänä arkeologi Timo Sepänmaa ja harrastaja-arkeologit Maire Partti ja Mari Karjalainen Mikkelistä.

2. Tutkimuskohteet

Varsinaisen koekaivauksen lisäksi Astuvansalmella tutkittiin yhden päivän ajan maalaus-kallion laen kallionkoloja, jotka täytettiin välittömästi. Valokuvissa Sln museo 911:1-5 ja 911:8-9 ja 911:11 näkyvät 25.5.1992 tutkitut kolot, jotka kaikki sijaitsevat kallion rannan puoleisella reunalla. Niistä ei löydetty mitään muinaisjäännökseen viittaavaa. Kolot olivat hiekan täyttämiä ja niiden pinnasta löytyi runsaasti uuden näköistä hiiltä. Uudehkoja nuotionjäännöksiä ei kuitenkaan laella tuolloin ollut.

Sln museo 911:11. Aivan maalaus kallion reunalla oleva tutkittu kallionkolo ennen täyttämistä. Kohta on heti maalausten yläpuolella. Koillisesta.

Varsinaiseksi kaivauskohteeksi valittiin maalaus kallion pohjoispuolella oleva n. 94 m mpy korkeudella oleva tasanne, jolla kasvoi isoja mäntyjä. Tasanteen maaperä on kuivaa kangasta.

Se valittiin tutkimuskohteeksi, koska se oli ainoa tasanne maalauksen välittömässä läheisyydessä, josta oli näköyhteys rantaan ja joka myös näkyi rannasta maalauksen edustalta. Tasanne on maalaukselle johtavista portaista vajaan 10 m etelään heti portaiden yläreunan kohdalla ja heti sen N- ja NE-puolella on suojaava kalliorinne. Paikan läpi kulkee polku portailta kallion laelle. Kaivausalueen sijanti on merkitty valokuvaan Sln museo 911:12-14 ja :26-29.

Kaivauksen yhteydessä kierrettiin myös maalauksen ympäristöä, joka on kallioista ja paikoin vaikeakulkuista. Maalauksen ympäristöstä löytyy kyllä monia alueita, jotka olisi syytä tutkia jos halutaan selvittää maalauksen ympäristön mahdollinen muinaisjäännöskanta.

Silmuseo 911:26: Kaivausalue lounaasta, kalliomaalaukselle menevien portaiden kohdalta. Timo Sepänmaa seisoo keskellä kaivausaluetta. Taustalla maalauuskallion laki.

3. Kaivaustekniikka

Kaivausalueen peruslinja vedettiin em. terassin W-päästä itäänpäin, jolloin peruslinjaksi tuli NW-suunnasta katsoen linja $140^{\circ}/400$ ja $120^{\circ}/360$ astetta. Tämä linja sijaitsi kolme metriä kallion reunasta mantereelle, so. koilliseen päin.

Peruslinja paalutettiin W-päästä lähtien 10 metrin matkalla metrin välein. Siitä Pythagoraan kolmion avulla paalutettiin ruuturivi sekä mantereelle että rantaan päin. Kaikkia paaluja ei paikan kivisyyden vuoksi saatu paikoilleen. Yhden ruudun koko oli 1×1 m. Koordinaatisto laadittiin niin, että x-akselin 0-piste oli kallion reunassa, kolme metriä peruslinjan W-päästä rantaan päin. Y-akselin 0-piste oli peruslinjan W-pään kohdalla. Näin heti peruslinjan pohjoispuolella olevat ruudut saivat koordinaateikseen (x/y) $3/0$, $3/1$ jne ja heti sen eteläpuolella olevat $2/1$ jne. Ruutu sai numeronsa SW-paalun mukaan.

Vuonna 1992 kaivettiin vain kahta ruuturiviä $x=2$ ja 3 , siis peruslinjan N- ja S-puolella olevia ruutuja, yhteensä viisi neliometriä, ruudut $3/4$, $3/5$, $3/6$, $2/4$ ja $2/5$ (ks. yleiskartta). Ennen kaivausta ja sen loputtua kaivausalue vaaittiin. Kaivaus tehtiin käsin kaivamalla lastalla pinnasta alkaen, koska pintamaa oli niin irtosta, ettei sitä voinut kunnolla lapioida.

Silmuseo 911:12. Kaivausalue ennen kaivausta. Otettu kaakosta, maalauskallion laen suunnasta.

Kaivausalueen kiintopiste oli kalliolla 4 metriä kaivausalueesta SE ja sen korkeudeksi saatiin 94.93 m mpy. Kiintopisteen korkeusluku siirrettiin Yöveden pinnasta, joka vaaituspäivänä 28.5.1992 oli 76.34 m mpy. Vedenpinnan korkeus tarkistettiin Vesi- ja ympäristöhallituksen Mikkelin toimiston hydrologian toimistosta.

Kaivauksen päätyttyä työnnettiin rautanaulat peruslinjan paalujen kohdalle, jotta linja voitaisiin paikantaa myöhemmin vaikka metallinilmaisimen avulla. Tämän jälkeen kaivausalue täytettiin. Koko kaivauksen ajan otettiin mv-kuvia eri tasoista (ks. valokuvaluettelo). Diakuvia ei otettu lainkaan.

4. Maakerrokset, kaivaushavainnot ja niiden dokumentointi

Kaivauksella kaivettiin pintaturpeen poiston jälkeen kaksi 10 cm tasoa, joista ensimmäinen piirrettiin ja valokuvattiin, toinen vain valokuvattiin. Tasokartassa 1 ei ole piirrettynä viimeiseksi avattua ruutua 3/6, jossa ei ollut muuta kuin runsaasti juuria ja puhdasta hiekkaa. Tämä ruutu valokuvattiin (kuva 911:22).

Turvekerros oli 5-10 cm paksua ja heti sen alta tuli vastaan paljon männyn juuria ja louhikko, jonka välissä oli puhdasta hiekkaa. Kivet vaikuttivat luonnon louhi-

kolta eikä niitä voinut kuvitella ihmisen asettamiksi. Heti turpeen alta paljastunut kivien välissä ollut hiekka oli puhdasta.

Kivistä ja juurista johtuen ei kaikkia ruutuja voitu kaivaa kallion pintaan saakka eikä kaikkia ruutuja voitu kaivaa edes toisen tason pohjaan (so. 20 cm syvyydelle) saakka. Tämän vuoksi työ oli lopetettava tasoon 1.5, jolloin osa 1. tasossa olleista kivistä oli poistettu. Ainoastaan ruutu 2/5 pystytiin kaivamaan osaksi 20 cm syvälle, jolloin tuli kallio vastaan.

Koko ajan kaivausalue vaikutti puhtaalta ja koskemattomalta luonnonlouhikolta. Alueella oli muutama hiiliesiintymä, joista ei otettu näytettä koska ne tulivat esiin heti ohuen turvekerroksen alta. Hiiliesiintymät on merkitty tasokarttaan 1, valokuvassa 911:24 on kuva ruudusta 2/4 löytyneestä hiiliesiintymästä.

Silmuseo 911:20. Koko kaivausalue. Oikeassa reunassa ruutu 3/6 heti pintamaan poiston jälkeen, muut tasossa 1. Ylhäältä pohjoisesta.

5. Tulkinta

Kaivausalueelta löydetty louhikko on tulkittavissa luonnonmuodostumaksi, kallion päälle kasautuneeksi luonnon tekemäksi kivikoksi, jonka päällä oli hiekkaa. Mitään edes tulkinnanvaraisia merkkejä muinaisjäännöksestä ei löydetty. Koska vuoden 1992 kaivausalue oli pieni, on alueella sen merkityksen vuoksi syytä tehdä jatkotutkimuksia.

Savonlinnassa 16.8.1993

Leena Lehtinen
kaivaustenjohtaja

Lähteet:

Grönhagen 1993 Juhani Grönhagen: Savonlinnan maakunta-/Saimaa-museon vedenalaiset tutkimukset Ristiinan Astuvansalmessa 24.5.-6.6.1992. Kaivauskertomus. Savonlinnan maakuntamuseon arkisto.

Liitteet:

Tasokartta 1. tasosta, 1:20
Valokuvaluettelo ja pinnakkaisarkit mv-kuvista Savonlinnan museo 911:1-29
Yleiskartta 1:200
Vaaituskartta 1:20 (pinta- ja pohjaluvut)

Liite

VALOKUVALUETTELO

Mustavalkokuvat. Luetteloitu Savonlinnan maakuntamuseon valokuva-arkistoon päänumerolle 911. Kuvia alanro 19-20 lukuunottamatta kaikki kuvannut Leena Lehtinen. Kaikki kuvattu 25.-28.5.1992. Suurin osa kaivausalueen ylieskuvista on otettu heti kaivausalueen pohjoispuolella olleen kallion päältä.

- 911:1 Kallion laen ensimmäiseksi puhdistettu kolo puhdistettuna. Kuvattu etelästä.
- 911:2 Sama kuin edellä.
- 911:3 Sama kuin edellä mutta idästä, taustalla Astuvansalmi.
- 911:4 Sama kuin edellä mutta lounaasta.
- 911:5 Sama kuin edellä mutta pohjoisesta.
- 911:6-7 "Axel von Fersen" - laiva ankkuroituna maalauksen eteen, sukellustyöt käynnissä. Ylhäältä kallion päältä.
- 911:8 Kallion laen toinen puhdistettu kolo puhdistettuna. Kolo sijaitsi aivan kallion reunalla. Pohjoisesta.
- 911:9 Sama kuin edellä mutta idästä.
- 911:10 Näkymä kallion laelta Astuvansalmelle. Pohjoisesta.
- 911:11 Toiseksi puhdistettu kallionkolo idästä.
- 911:12 Kaivausalue paalutettuna ennen pintamaan poistoa. Kaakosta, maalaus kallion laelta.
- 911:13 Sama kuin edellä mutta luoteesta, portaiden suunnasta, kalliorinteen päältä. Taustalla maalaus kallion laki.
- 911:14 Sama kuin edellä mutta otettuna pohjoisesta.
- 911:15 Kaivausalue tasossa I, ruutua 3/6 ei oltu vielä avattu. Ylhäältä pohjoisesta, kalliorinteen päältä.
- 911:16-17 Sama kuin edellä mutta lähempää.
- 911:18 Työkuva. Kuvassa Maire Partti etualalla, Mari Karjalainen seisomassa ja taustalla Leena Lehtinen. Kuvannut Timo Sepänmaa. Kuvattu kaakosta.
- 911:19 Työkuva. Otettu ylhäältä pohjoisesta. Kuvassa vas. M. Partti, oik. L. Lehtinen. Kuvannut Timo Sepänmaa.
- 911:20 Koko kaivausalue. Oik. reunassa ruutu 3/6 heti pintamaan poiston jälkeen, muu kaivausalue tasossa 1. Ylhäältä pohjoisesta.
- 911:21 Sama kuin edellä, lähikuva syvemmälle kaivetusta länsiosasta.
- 911:22 Ruutu 3/6 tasossa I, ylhäältä pohjoisesta.
- 911:23 Ruudun 2/5 SE-seinämään tehty syvempi kuoppa pohjaan asti kaivettuna ylhäältä luoteesta.
- 911:24 Hiilialue ruudun 2/4 W-reunassa, kuvattu idästä.
- 911:25 Kaivausalue kaivauksen jälkeen täytettynä, paalut ovat vielä paikallaan. Ylhäältä pohjoisesta.
- 911:26 Yleiskuva kaivausalueesta lounaasta, kalliomaalauksille menevien portaiden kohdalta. Timo Sepänmaa seisoo kaivausalueen keskellä. Taustalla maalauksen laki.
- 911:27 Kuva heti edellisestä kuvasta etelään, kuvattu samasta paikasta kuin edellinen kuva. Taustalla näkyy rantaa, vars. maalaus jää keskellä kuvaa olevien kallioiden ja nuoren männikön taakse.
- 911:28 Sama kuin alanro 26 mutta ilman kaivauspaikalla seisovaa ihmistä.
- 911:29 Sama kuin edellä mutta vähän kauempaa.

SAYONLINNAN MAAKUNTAMUSEON VALOKUVA-ARKISTO PÄÄNRO 911.
RISTINA ASTUVANSALMI, KOEKAIVAUS: LEENA LEHTINEN 1992

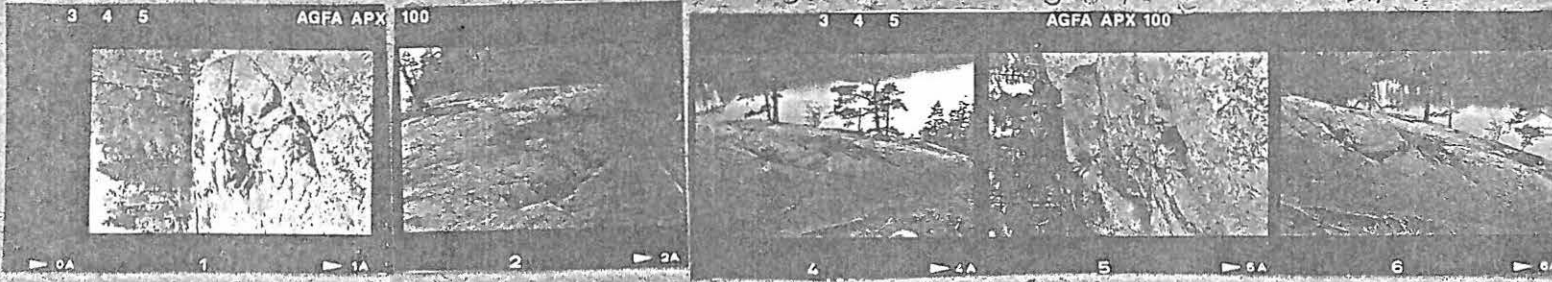
911.1

911.2

911.3

911.4

911.5

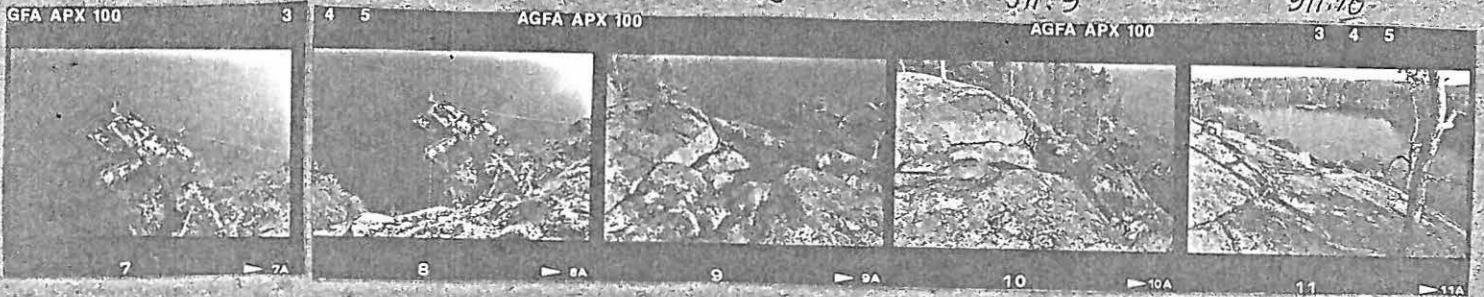
911.6

911.7

911.8

911.9

911.10

911.11

911.12

911.13

911.14

911.15

911.16

911.17

911.18

911.19

911.20

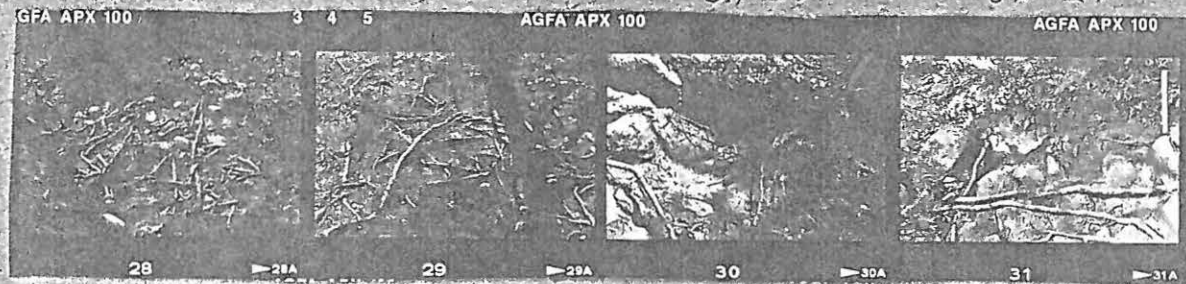

911.21

911.22

911.23

911.24

KAIKKI KU-
VANNUT
leena leht.
vuor 1992

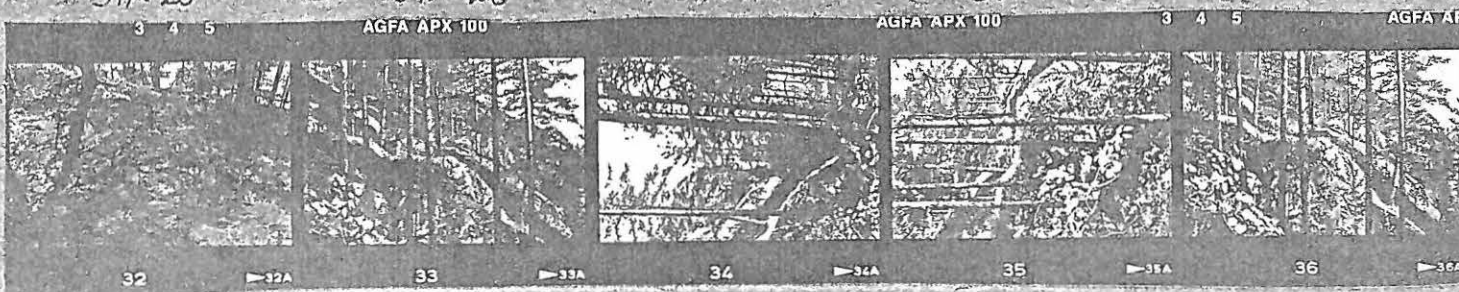
911.25

911.26

911.27

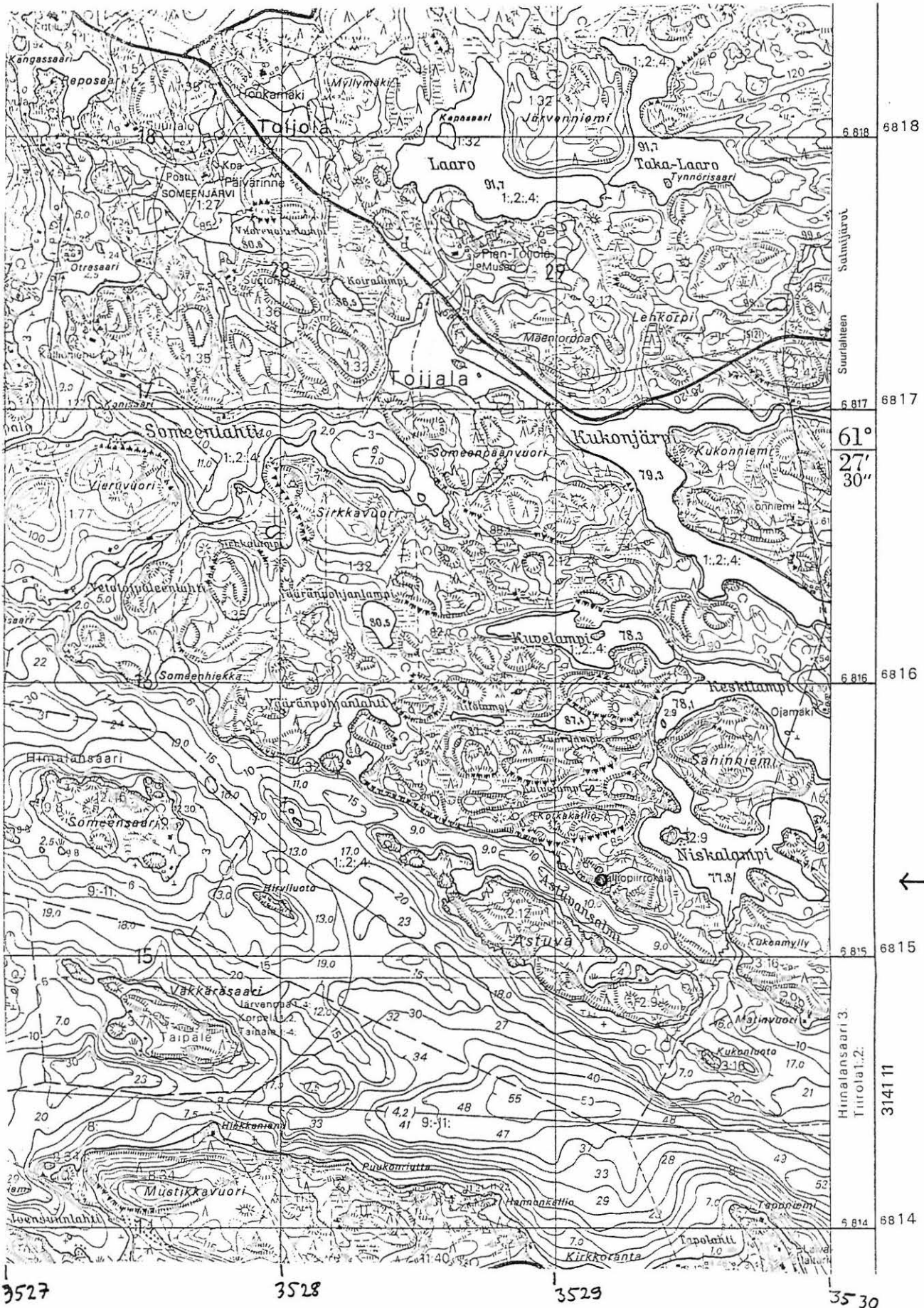
911.28

911.29

Ote peruskartasta 3141 08 HIMALANSAARI (1987) 1:20 000

o kaivauspaikka

RISTIINA ASTUVANSALMI

Leena Lehtinen 1992

Taso 1.

Piirt. L. Lehtinen

Merkit:

Juuri

Kivi

Poistettu kivi

Hiiltä

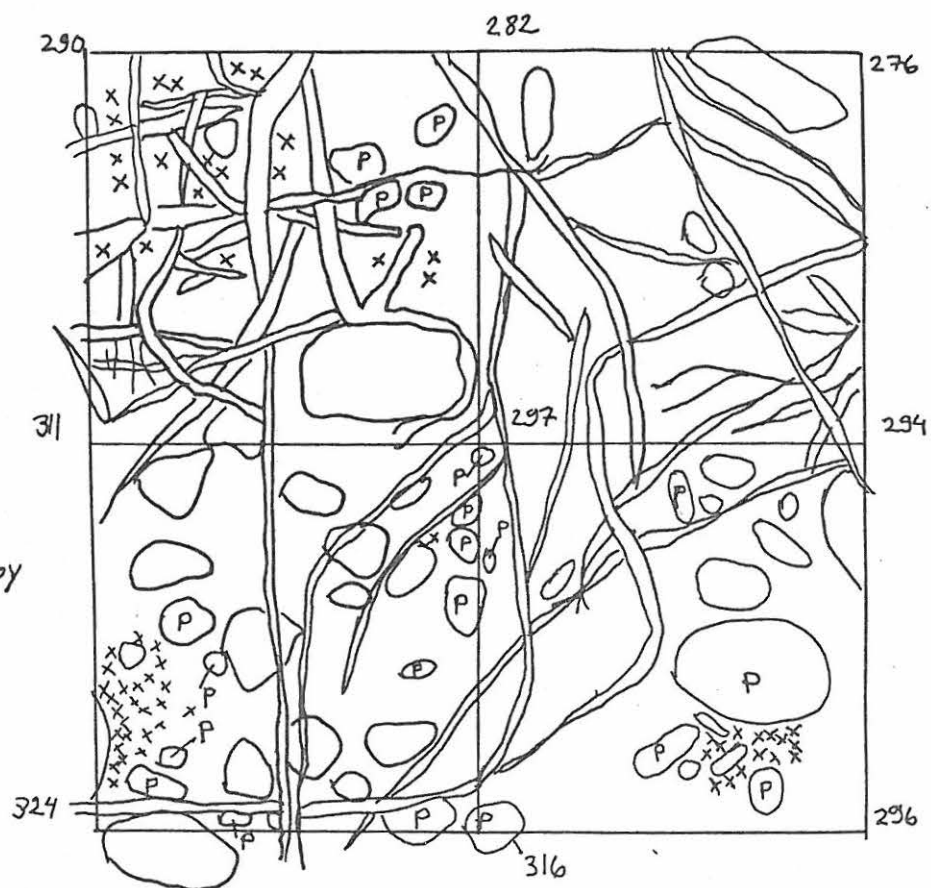
Korkeusluku

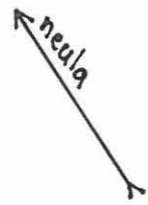
294

Kiintopiste 207 = 94.93 m mpy

Ruudut:

3/4	3/5
2/4	2/5

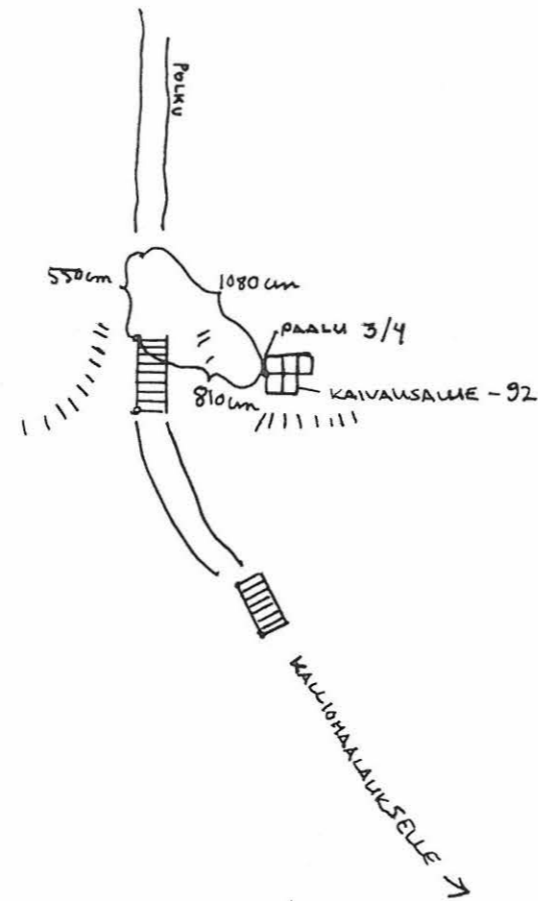

RISTIINA ASTUVANSALMI

Leena Lehtinen 1992

Yleiskartta mk 1:500

Mittaukset ylempien portaiden
kaiteidein NW-nurkan ja paalun
3/4 välillä.

Korkeuskäyriä ei alueen jyrkkyyden
vuoksi piirretty

 jyrkänne

 portaat

piirt. LL